

Recognition of the socio-cultural sustainability criteria in the design of Iranian women architects (selected works of 2003-2023)

Honey Fadaie*

Abstract

Socio-cultural sustainability is one of the main factors of sustainable development. Due to its importance in architecture to promote social development and cultural identity of the society, this research conducted with the purpose of achieving these objectives in the works of Iranian female architects due to their special attention to socio-cultural values and the decisive role of gender that has long played in the social and cultural identity of society. Studying the selected works of these architects with a sustainable approach can be an effective step in recognizing socio-cultural problems. Thus, the present paper scrutinizes eight selected works of Iranian female architects between 2004 and 2024 from the socio-cultural sustainability view. The research method of this paper is comparative-analytical, which after recognizing the criteria of socio-cultural sustainability; their characteristics are analyzed with the selected buildings by comparative method. The results show that these buildings are designed based on the criteria of socio-cultural sustainability with an emphasis on justice and social development, citizen participation, localism, relation with nature and harmony with the site. Studying the mentioned features in selected cases can be used as a strategy in architecture design to achieve the objectives of sustainable development.

Keywords: Social sustainability, Cultural Sustainability, Iranian women architects, female Iranian architecture.

* Assistant Professor, Department of Architecture, Roudehen Branch, Islamic Azad University, Roudehen, Iran,
dr.fadaie@iau.ac.ir, <https://orcid.org/0000-0003-4523-6028>

Date received: 24/07/2024, Date of acceptance: 04/10/2024

Introduction

Since the development requires attention to human resources, it depends on the ability and participation of the members of each society. There is no doubt that presenting the ideal models of any development without considering the effect of women as half of the society cannot be a symbol of the complete model of development. The profession of architecture in Iran is also one of the areas where the presence of women has grown significantly in the last few years, and the percentage of female graduates in the field of architecture has been increasing compared to men. Although gender differences are based on physical differences, how each gender behaves is a result of society. Therefore, gender is considered as a social factor and influenced by culture over time (Khorrami Rouz et al., 2020:222). According to the importance of sustainable development and the significant role of Iranian women in today architecture, it seems inevitable to investigate and analyze the characteristics of their works in sustainable socio-cultural development. For this reason, the main purpose of this paper is to identify the principles and parameters of socio-cultural sustainability in selected works of Iranian female architects.

Materials and Methods

The research method employed in this study is comparative-analytical based on library research. The main purpose of this research is to identify and analyze the parameters of socio-cultural sustainability in the architecture of contemporary Iranian women architects. Two different tools were used for the purposes of the study. The first tool was the texts about the ten selected projects of Iranian female architects regarding their designs. The second tool was the visual analyzing of these projects.

The main questions of this research are:

In the architecture of Iranian women, what criteria of social-cultural sustainability have been used?

How can we use these rules and criteria in architectural design?

Discussion and Results

In the present paper, after studying the criteria and parameters of socio-cultural sustainability in architecture, the common principles and features of female architects design described. Then, eight selected buildings that designed by Iranian women architects between 2003-2023, who have won the national or international prestigious

award, are selected as case studies. Finally, the mentioned criteria and parameters are compared with the architectural features of the selected cases. According to scholars' nine parameters are the common parameters of socio-cultural sustainability such as social justice, developing social relationship, democracy and citizen participation, creating a sense of cheerfulness, Comfort and Peace, the interaction between architecture and nature, social security, preservation of identity and cultural heritage, localism, and coordination with the site. In addition, the common features in women architects include user centeredness, harmony with nature, organic architecture, functionalism, fluidity, flexibility, attention to socio-cultural values, human scale, coordination with site, and attention to physical and sensory comfort, transparency, horizontals and dynamism.

By analyzing socio-cultural sustainable principles and parameters in design strategies, and explaining these principles in architecture design, we can investigate the criteria based on socio-cultural sustainability and answer to questions of this paper. Recognition of these parameters and criteria can clarify the aim of this research about the cultural and social parameters used in the works of Iranian female architects.

Conclusion

The results from analysis are proof of the conformity of the works of Iranian female architects with the criteria of socio-cultural sustainability, and the obtained information from them can identify how the architects use socio-cultural parameters in architecture design.

In conclusion, this model of design based on characteristics of socio-cultural parameters of sustainability can be generalized in other works of women designers in order to achieve the objectives of sustainable development.

Bibliography

- Alizad Gohari, N.; Foroozandeh, E.;(2010) Creative Thinking in Woman Architecture:A View on Psychological Base.Woman Cultural Psychology.3(1):5-15.[In Persian]
- Axelsson, R.; Angelstam, P.; Degorman, E.; Teitelbam, S.; Elabakidze,M.; Derotz,M.,(2013) Social and Cultural Sustainability: Criteria, Indicators, Verifier Variables for Measurements and Map for Visualization to Support Planning. AMBIO: A Journal of Human Environment. 42(2):215-228. DOI:10.1007/s13280-012-0376-0
- Azani, M.; Kheianidish, F.,(2009) Architecture and Urbanism from Urbanism from the Psychology and Sociology Women. In proceeding: National Conference of Woman and Architecture. Tehran .Iran.[In Persian]

- Beyti, H.;Aryan,J.;Aghazadeh,D.:(2023) The Reflection of the change of Public Mentality towards womaen on contemporary house space Organization. Women Studies: Institute for Humanities and Cultural Studies (IHCS).14(2):19-68.[In Persian]
- Dadashi, S.; Ayyazian, S.; Torabi, Z., (2022) the Process of Changes in the Culture and Lifestyle of Iranian Women and Families in Traditional and Modern Homes. Islamic Art., 19(48):330-353.[In Persain]. DOI: 10.22034/IAS.2022.353167.2032
- Farzaneh, F., (2011) An Introduction to Intraction of Gender and Space. SOFFEH. 21(2):99-110.[In Persian]
- Fowler,B.; Wilson, F,. (2004) Women Architects and Their Discontents. Sociology, 38(1): 101-120. DOI: DOI: 10.1177/0038038504039363
- Geravand,E.;Farhadi,M.;Gholipoor,S.:(2023) Women and Urban Space of Kermanshah(Comparison of Daulatabad and Kasra neighborhoods). Women Studies: Institute for Humanities and Cultural Studies (IHCS).[In Persian].14(44):219-250. 10.30465/WS.2023.44672.3811
- Ghafourain, M.; Afshin Mehr, V.; Norouzi Zadeh, Z., (2017) Recognition of Components of Social Sustainability and their Impact on Increasing Social Interactions in Housing. Hoviatshahr.11 (30): 31-44. [In Persian].<https://doi.org/10.30475/isau.2021.131910.0>
- Haghighayegh, M.; Kharazmi, M., (2011) Management and Executing Performance of Women architecture and Urban Design. Women Studies: Institute for Humanities and Cultural Studies (IHCS). 1(2):11-37.[In Persian]
- Irani Behbahani, H.; Danesh Pajouh, H.; Bostanban, M.,(2020) Cultural Heritage Landscape in order to Cultural Ecosystem Service. International Journal of Urban Management and Energy Sustainability (IJUMES). 1(2): 1-14. DOI: 10.22034/IJUMES.2019.01.01.004
- Khanbanzadeh,S.;Armaghan, M.; Soheili,J.,(2020) Investigating the Role of Women Architects in Contemporary Iranian Architecture(1320-1977). Journal of Woman in Culture and Arts.12 (10):19-49. [In Persian].<https://doi.org/10.22059/jwica.2020.297705.1403>
- Khorrami Rouz,R.; Falamaki, M.; Norouzborazjani, V., (2020) Explanation of Recreation of Gender Balance in Space. Journal of Architectural Thought.4 (8): 221-236.[In Persian]. DOI: 10.30479/AT.2020.11534.1312
- Kiaee,M.;Soltanzadeh,H.;Armaghan,M.;Heidari,A(2018). The Reflection of Qajar Gender Discourse Transformation on the Acting and Special Systems of Aristocratic Houses (Case Study: Aristocratic Houses in Qazvin). Iranian Journal of Anthropological Research.8 (1):51-73. [In Persian]. <https://doi.org/10.22059/ijar.2018.70508>
- Konstantionovic, D, Terzic, A (2023), Girls build! Female architects who shaped the modern history of Novi Sad, Glasnik Etnografskog instituta SANU, Volume 71, Issue 3, P:71-39.
- Miniator Sajadi,A.;Mohammadzadeh,M.;BoAlizadeh,N.:(2015) Narrative lines of landscape the Garden Museum of Holy Defense. Manzar.7 (31):78-85. [In Persian].
- Moghaddam Ziabari, S.A.; Rajabifar, B.; Mozaffari Ghadikolaie, F., (2023) Explaining the Role of Cultural and Social Factors in the Formation of Dominant Architectural Style of the Façade of

169 Abstract

- Contemporary Residential Apartments of Sari City. *International Journal of Urban Management and Energy Sustainability (IJUMES)*. 4(4): 97-109. DOI: 10.22034/IJUMES.2024.2018561.1189
- Nasr, T.; Emadi, M., (2021). Investigating the Role of Socio-cultural Sustainability Indicators in Urban Public Spaces' Development (Case Study: Kholdebarin Park and Eram Garden Street, Shiraz). *Journal of Urban Environmental of Policy*. 1(4):57-76. [In Persian].DOI: 20.1001.1.27833496.1400.1.4.5.9
- Sadoughianzadeh, M., (2020).Gender and Space, The Age of Modernity in the City and Architecture of Iran.*Journal of Urban Planning and Architecture Environment Identity (JUPA-EI)*.1(2):90-103.[In Persian].DOI: 10.22034/(JRUPA-EI).2020.114190
- Salehi Marzijani, M.; Teimoury, M.; Mehrjoo, M., (2023). The Role of Quality of Life in Achieving Social Sustainability Design Principles in Residential Complexes (Case Study: Ghadir Residential Complex in Arak). *Memar Shahr*. 4(1):118-137.[In Persian].
- Salehi Milani,S.; Mohammadi,M., (2011). An Objectives and Indicators towards Cultural Sustainability. *Journal of Architecture and Urban Planning*. 3(5):81-99. [In Persian]. DOI: 10.30480/aup.2011.183
- Sattari Raouf,I.:(2009) Feminin Space a Context with the Approach of Centrality Criticism. *National Conference on Women and Architecture*.[In Persian].
- Soini, K.; Birkeland, I., (2014). Exploring the Scientific Discourse on Cultural Sustainability. *Geoforum*. (51):213-223. DOI:10.1016/j.geoforum.2013.12.001
- Sun, E.; Yasar, D., (2022). A Study on the Female Architects' Approaches to Design in the 21st Century, 5th International Conference of Contemporary Affairs in Architecture and Urbanism (ICCAUA-2022), Alania, Turkey. DOI: 10.38027/ICCAUA2022EN0044
- Toofan,S.:(2012) A Study of the Relationship Between Woman Snctum Concept and Creation of Entrance Space in Iranian Architecture.*Journal of Woman & Study of Familiy*.14 (4):119-142.[In Persian].
- Torabi Farsani, N.; Coelho, C.; Cosat,C., (2011). Geo tourism and Geo parks as Gateways to Socio-cultural Sustainability in Qeshm Rural Areas, Iran. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*.17 (1):30-48. DOI:10.1080/10941665.2011.610145
- Varmaghani, H (2018), The Impact of Women on Middle Class Houses of the Qajar Era (Case Study: Northern Cities of Iran), *Space Ontology International Journal*, Volume 7, Issue1,P: 51-65.
- Varmaghani, H.; Soltanzadeh, H.; Dehbashi Sharif, M., (2016). The Relationship between Gender and Space in Public and Private Realms in the Qajar Era. *Bagh-E- Nazar: The Scientific Journal in the Field of Theoretical Studies of Art and Architecture*.12 (37):29-40.[In Persian].
- Yaran, A.; Arjomandi, H., (2021). Explaining Femininity Elements in the Works of Iranian Women Architects. *Bagh-E- Nazar: The Scientific Journal in the Field of Theoretical Studies of Art and Architecture*.17 (91):81-94.[In Persian].DOI: 10.22034/BAGH.2020.172035.4013
- Zamani Darani,F.;Maghsoodi,S.:(2020) Relationship Between the Presence of Women in Urban Space and The Criteria for Urban Desirability Using Structural Equation Modeling. *Women's Studies*

Sociological and Psychological.17 (4):71-108. [In Persian]. <https://doi.org/10.22051/jwsps.2020.30878.2193>

Zareian,S.;Balilan,L.;Sattar Zadeh,D.;Hashempour,P.:(2021) Explain the relationship between understanding gender stereotype and understanding spatial quality in female students (Case Study secondary schools in Baneh City). Women Studies: Institute for Humanities and Cultural Studies (IHCS).12(2):65-104.[In Persian]. <https://doi.org/10.30465/ws.2021.31338.3035>

<https://archline.ir>

<https://www.caoi.ir/fa/projects>

<https://www.habibehmadjdabadi.com/#projects/house-of-approximation>

<https://www.haririandhariri.com/lavasan-villa>

<https://www.memarmagazine.com/fa/>

<https://mail.memarnet.com/fa/node/1226>

<https://persiangarden.net/projects/11730-2>

بازشناسی مولفه‌های پایداری اجتماعی - فرهنگی در طراحی زنان معمار ایرانی (آثار منتخب سال‌های ۱۴۰۲-۱۳۸۲)

هانیه فدایی تمیجانی*

چکیده

پایداری اجتماعی-فرهنگی از جمله مولفه‌های اصلی توسعه پایدار بوده و با توجه به اهمیت آن در معماری به منظور ارتقای توسعه اجتماعی و هویت فرهنگی جامعه، این پژوهش با هدف دستیابی به اهداف پایداری در آثار معماران زن ایرانی به دلیل توجه ویژه آنها به ارزش‌های اجتماعی-فرهنگی و نقش تعیین‌کننده‌ای که جنسیت از دیرباز در هویت اجتماعی و فرهنگی جامعه داشته، انجام شده است. مطالعه آثار برگزیده این معماران با رویکردی پایدار می‌تواند گامی موثر در شناخت و رفع مشکلات فرهنگی-اجتماعی باشد. از این رو مقاله حاضر به بررسی هشت اثر برگزیده معماران زن بنام ایرانی در فاصله سال‌های ۱۳۸۲ تا ۱۴۰۲ از منظر پایداری فرهنگی-اجتماعی می‌پردازد. روش تحقیق این مقاله تطبیقی-تحلیلی می‌باشد که پس از شناخت ضوابط و معیارهای پایداری اجتماعی-فرهنگی، ویژگی‌های آنها با بناهای منتخب با مقایسه تطبیقی، تحلیل می‌شوند. نتایج نشان می‌دهد که این بناها همگی بر اساس معیارهای پایداری اجتماعی-فرهنگی با تأکید بر عدالت و توسعه اجتماعی، مشارکت شهروندان، بومی‌گرایی، ارتباط با طبیعت و هماهنگی با بستر طراحی شده‌اند. بررسی ویژگی‌های مذکور در آثار انتخابی می‌تواند به مثابه راهبردی در طراحی به منظور دستیابی به اهداف توسعه پایدار باشد.

کلیدواژه‌ها: پایداری اجتماعی، پایداری فرهنگی، زنان معمار ایرانی، معماری زنان ایرانی.

* استادیار گروه معماری، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران، <https://orcid.org/dr.fadaie@iaua.ac.ir>

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۵/۰۳، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۷/۱۳

۱. مقدمه و بیان مسئله

جنسیت یک واژه اجتماعی است که علاوه بر تفاوت‌های بیولوژیکی، از طریق هنجارها و استانداردهای جامعه از زنانگی و مردانگی بوجود می‌آید (زارعیان و همکاران، ۱۴۰۰: ۶۷). تفاوت‌های جنسیتی که برپایه تفاوت‌های جنسی است، از طریق الگوهای اجتماعی شکل می‌گیرد. همانگونه که شیوه‌های فرهنگی و تاریخی در گذر زمان و مکان دستخوش تغییرات میشوند (فرزانه، ۱۳۹۰: ۹۹)، ساختار جنسیتی همراه با دگرگونی‌های سازمان اجتماعی تغییر میکند. هویت جنسیتی به‌عنوان یکی از بخش‌های اصلی هویت و ساختار اجتماعی، به شدت با فضا در ارتباط است. از آنجایی که جنسیت بخشی از نظام اجتماعی بوده و نظام اجتماعی بخش مهمی از فضای معماری است (خرمی روز و همکاران، ۱۳۹۹: ۲۲۶)، دگرگونی فضا در چارچوب تغییرات اجتماعی صورت می‌گیرد. هویت فضایی شهر و معماری، شکل و جنبه‌های کالبدی آن در ایران از دیرباز تا دوره کنونی پیوسته الگوهای جدیدی را پذیرفته است (صدوقیان زاده، ۱۳۹۹: ۹۱). نگاهی اجمالی به جایگاه زن در ایران نشان می‌دهد که زندگی و جایگاه اجتماعی زن در طول تاریخ فراز و نشیب‌های بسیاری داشته است (حقایق و خوارزمی، ۱۳۹۰: ۱۲). تاریخچه حرفه معماری توسط زنان به هزاران سال پیش باز می‌گردد. به‌عنوان مثال، داریوش هخامنشی از زنان برای ساختن کاخ‌های ایرانی استفاده می‌کرد (اشاره به کتیبه‌ها: یک زن در اینجا مسئول ۱۰۰ کارگر است) (همان: ۱۹). اما در جوامع جهانی به طور عام و شهرهای در حال توسعه به طور خاص، اکثریت معماران و شهرسازان را مردان تشکیل می‌دهند و در زیرساخت‌های کالبدی این‌گونه شهرها کمتر به نقش موثر زنان در هویت شهرها توجه شده است (اذانی و خیراندیش، ۱۳۸۸). در معماری ایران، با ورود فرهنگ غرب در اواخر دوران قاجار و بازاندیشی در هنجارهای سنتی، بسیاری از عرصه‌های مردانه به فضاهای جمعی مشترک تبدیل شدند (ورمقانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۳۸). به لحاظ حرفه‌ای نیز، معماری در ایران یکی از حوزه‌هایی است که در چند سال اخیر حضور زنان در آن رشد چشمگیری داشته و تعداد دانش‌آموختگان زن در این رشته نسبت به مردان افزایش یافته‌است. در واقع ورود زنان ایرانی به عرصه معماری به ساخت مدرسه هنرهای زیبا و آغاز فعالیت این مدرسه برای آموزش و پرورش دانشجویان رشته معماری بازمی‌گردد. از آن زمان، امکان حضور زنان در رشته‌هایی که کاملاً مختص مردان بود، فراهم شد (اذانی و خیراندیش، ۱۳۸۸). بررسی ساختمان‌های معاصر ایران، به‌ویژه در دهه‌های اخیر، نشان‌دهنده افزایش مشارکت موفق زنان در طراحی به‌ویژه در مسابقات معماری می‌باشد که نشان از دگرگونی‌های اجتماعی در این

سرزمین دارد. زیرا اگرچه تفاوت‌های جنسیتی بر اساس تفاوت‌های فیزیکی همواره وجود داشته اما نحوه رفتار هر یک از جنسیت‌ها نتیجه عوامل برخاسته از اجتماع است. بنابراین جنسیت به عنوان یک عامل اجتماعی و تحت تأثیر فرهنگ در طول زمان در نظر گرفته می‌شود (خرمی روز و همکاران، ۱۳۹۹: ۲۲۲) که بدون شک طراحی معماری را تحت تأثیر قرار می‌دهد. با توجه به اهمیت عوامل اجتماعی، بررسی تأثیر جنسیت در طراحی معماری بدون مطالعه نقش پارامترهای اجتماعی- فرهنگی موثر نخواهد بود. برخی از محققان مانند راپاپورت (Rappaport) رفتارهای جنسیتی را بخشی از عوامل فرهنگی- اجتماعی می‌دانند که در چگونگی شکل‌گیری خانه نقش داشته‌اند. برخی دیگر همچون اریکسون (Erikson) استفاده اجتماعی از محل سکونت را ابزاری می‌دانند که امکان فعالیت‌های مشترک را برای افراد فراهم کرده یا می‌تواند مانعی برای فعالیت‌های جمعی باشد (ورمقانی و سلطان زاده، ۱۳۹۷: ۱۲۵). بنابراین شناسایی پارامترهای فرهنگی- اجتماعی به ویژه در حوزه توسعه پایدار در بررسی بناهای معاصر از جمله آثار زنان معمار اجتناب ناپذیر به نظر می‌رسد.

پایداری اجتماعی- فرهنگی به حفظ روابط و مفاهیم اجتماعی اشاره دارد که عاملی برای تحکیم نظام‌های فرهنگی است و شامل حفظ و توسعه ارزش‌ها و روابط اجتماعی بین شهروندان می‌شود (نصر و عمادی، ۱۴۰۰). میزان موفقیت در دستیابی به اهداف توسعه پایدار شهری با میزان مشارکت شهروندان و کارایی مدیریت شهری ارتباط مستقیم دارد. معماری پایدار و شهر پایدار را می‌توان بستری برای دستیابی به اهداف پایداری دانست که رفاه اجتماعی، حقوق بشر، عدالت اجتماعی و توسعه انسانی شهری را همراه با رضایت اجتماعی شهروندان به ارمغان می‌آورد (همان). از آنجایی که توسعه مستلزم توجه به نیروی انسانی است، بنابراین به توانایی و مشارکت اعضای هر جامعه بستگی دارد. شکی نیست که ارائه الگوهای ایده‌آل هر توسعه‌ای بدون در نظر گرفتن تأثیر زنان به عنوان نیمی از جامعه نمی‌تواند نمادی از الگوی کامل توسعه باشد. بنابراین یک جامعه در مسیر رشد و توسعه در صورتی موفق خواهد بود که از همه پتانسیل‌های خود در جهت توسعه و بهره‌وری استفاده کند. بنابراین نقش زنان در دستیابی به اهداف توسعه پایدار اجتناب‌ناپذیر به نظر می‌رسد. مطالعه و تحلیل این پارامترها در معماری زنان الزاما به مفهوم زنانه و مردانه بودن آنها نیست. شاید فضای مردانه جامعه و زمینه فرهنگی که منجر به ساخت جنسیت می‌شود، در طراحی زنان معمار ایرانی تأثیرگذار باشد (یاران و ارجمندی، ۱۳۹۹: ۹۲). به همین دلیل هدف اصلی این مقاله شناسایی اصول و پارامترهای پایداری اجتماعی- فرهنگی در آثار برگزیده معماران زن ایرانی است.

۲. پیشینه پژوهش

در رابطه با جایگاه زنان در عرصه معماری و تاثیر جنسیت در ادراک و خلق فضا، مطالعات و پژوهش‌های گسترده‌ای در ایران و جهان انجام شده است. گروهی از پژوهشگران به بررسی جایگاه بانوان در این عرصه پرداختند. خانبانزاده و همکارانش (۱۳۹۹) در پژوهشی با روش تاریخی-تفسیری به بررسی نقش زنان ایرانی در معماری بین سال‌های ۱۳۵۷-۱۳۲۰ پرداختند و چگونگی تاثیرپذیری ایشان را در عرصه‌های حرفه‌ای و آکادمیک تشریح و تبیین نمودند. فالر و ویلسون در مقاله‌ای با عنوان "معماران زن و نارضایتی آنها" به تحقیق درباره مشکلات حرفه‌ای زنان معمار، موانع و نابرابری‌های آنها با مردان در این عرصه و جستجوی علل آن پرداخته‌اند (Fowler and Wilson, 2004). حقایق و خورازمی (۱۳۸۹) در این راستا به تحقیق موانع و محدودیت‌ها بر فعالیت‌های زنان در عرصه مدیریتی معماری و شهرسازی پرداخته و این علل را در عرصه‌های فردی، سازمانی و اجتماعی مورد بررسی قرار داده‌اند. در خارج از ایران، کنستانتینوویک و ترزیک مجموعه‌ای از تحولات تاریخی و پیشرفت‌های زنان معمار از نظر کمی و کیفی را در کشور صربستان در ۷۰ سال اخیر مطالعه و بررسی کرده‌اند (Konstantinovic and Terzic, 2023). در مطالعات مربوط به ارتباط میان جنسیت و فضا، فرانک فرزانه (۱۳۹۰) با هدف اصلی شناسایی مفاهیم جنسیت، با در نظر قراردادن موضوع جنسیت با توجه به نیازهای گروه‌های مختلف و تعادل‌بخشی به یک جامعه جنسیت‌زده، رویکرد زنان از فضاهای معماری و شهرسازی را مورد مطالعه قرار داده است. این مقاله تغییرات مرتبط با تعامل جنسیت با فضا را مطرح می‌کند. در ارتباط میان فضا و جنسیت در معماری سنتی ایرانی، سحر طوفان (۱۳۹۰) با مطالعه بر روی نمونه‌هایی از خانه‌های سنتی ایرانی در اقلیم‌های مختلف، به بررسی فضاهای ورودی پرداخته و در تمام این خانه‌ها به وجود سلسله مراتب و محرمیت در کالبد فضای ورودی به منظور حفظ حریم بانوان پی برده است. در مقایسه تطبیقی ورمقانی بر روی خانه‌های قاجاری گیلان و مازندران، نشان داده شده که گرچه مولفه‌های اقلیمی موجب شباهت‌هایی میان خانه‌های واقع در این دو استان گشته است، اما مولفه‌های فرهنگی و هویت جنسیتی موجب تفاوت‌هایی در شکل و سازماندهی فضایی میان آنها می‌شود (Varmaghani, 2018). در مطالعات انجام شده در رابطه با تحولات اجتماعی و مدرنیستی در دگرگونی‌های جنسیتی و فضایی، برخی چون بی‌تی و همکارانش (۱۴۰۲) تاثیر ذهنیت جامعه نسبت به زن و تغییر جایگاه زن در گذر زمان (۱۴۰۰-۱۳۵۰) را بر روی خانه‌ها مورد بررسی قرار داده و به این نتیجه رسیده‌اند که تغییرات انجام شده در کالبد و سازماندهی خانه‌ها همگام

با تغییرات ذهنیت جامعه نسبت به زنان بوده که به صورت حذف یا افزودن فضاهایی در کالبد و ترکیب فضای خانه با فضاهای پیرامون جلوه‌گر می‌شود. گروهی دیگر از پژوهشگران تحولات اجتماعی از دوران قاجار را که سرمنشا مدرنیته در ایران محسوب می‌شود را مبنای مطالعات خود قرار دادند. به عنوان مثال، کیایی و همکارانش (۱۳۹۷) به منظور شناخت تاثیر تحولات فرهنگی دوران قاجار بر دگرگونی‌های نظام‌های کارکردی و فضایی خانه‌ها، چهارخانه اعیانی مربوط به این دوره را بررسی و نشان دادند که به دنبال تغییرات در گفتمان جنسیتی در این دوره، بسیاری از فعالیت‌های درون خانه‌ها تغییر نموده‌اند به گونه‌ای که بعضی از فضاها رونق یافته و برخی دیگر از فضاها مانند "بیرونی" کارکرد پیشین خود را از دست داده‌اند و یا ورمقانی و همکارانش (۱۳۹۴)، رابطه میان جنسیت و فضا در عرصه‌های فضایی خصوصی و عمومی در دوره قاجار را که آغازگر دگرگونی‌های مدرنیستی در ایران بوده را مورد مطالعه قرار داده و به این نتیجه رسیده‌اند که عوامل فرهنگی، اجتماعی همچون نفوذ فرهنگ غرب، هنجارهای اجتماعی و آموزش زنان و غیره موجب دگرگونی در رابطه جنسیت و فضا می‌شوند. در این میان، صدوقیان زاده (۱۳۹۹) ضمن نگرشی انتقادی به دگرگونی‌های فضایی مدرنیته در شهر و معماری ایرانی به چگونگی پیوند میان فضای کالبدی و ساختار جنسیتی در این دوره پرداخته و تحولات اجتماعی مدرن را عامل دگرگونی فضایی می‌داند. وی اینگونه نتیجه می‌گیرد که هویت اجتماعی در کنشی متقابل مناسبات جنسیتی و اشکال فضایی را دگرگون می‌کند. در بررسی فضایی در مورد امکان حضور زنان در فضاهای شهر و معماری، زمانی دارانی و مقصودی (۱۳۹۸) به تحقیق در مورد رابطه حضور زنان در فضای شهری شهرستان فریدن پرداختند و مولفه‌هایی چون آسایش، ایمنی، مطلوبیت کالبدی را مولفه‌هایی مطلوب و معنادار برای حضور زنان یافتند. پژوهش دیگری نیز در مورد تاثیر فضا و مطلوبیت آن بر بانوان اشاره داشته مقاله گراوند و همکارانش (۱۴۰۲) می‌باشد که در آن به مطالعه دو محله در فضای شهری کرمانشاه پرداخته و مشکلات عدم حضور زنان در فضاهای شهری را مورد بررسی قرار داده است. در پژوهش‌های انجام شده درباره ادراک فضا توسط زنان، خرمی‌روز و همکارانش (۱۳۹۹) با هدف پی بردن به شاخصه‌هایی در تعادل جنسیتی در فضاهای مراکز خرید شهر تهران، به بررسی ارتباط میان جنسیت و فضا، نقش جنسیت در طراحی و چگونگی دستیابی به تعادل جنسیتی در این فضاها می‌پردازند. همچنین زارعیان و همکارانش (۱۴۰۰) با هدف افزایش انگیزه یادگیری، رابطه بین ادراک دختران نوجوان از کلیشه‌های جنسیتی و مقایسه با درک آنان از محیط‌های آموزشی را تحلیل نموده‌اند. در پژوهش‌هایی که جهت دستیابی به

ویژگی‌های زنانه و تمایز آنها در آفرینش معماری انجام شده است، علیزاد گوهری و فروزنده (۱۳۸۹)، خلاقیت در معماری زنان را از دیدگاه روان شناختی بررسی نموده و به منظور پژوهشی دقیقتر در این مورد آثار معمار زن برجسته معاصر، زها حدید (Zaha Hadid) را از این منظر مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهند. همچنین، سون و یاشار در مطالعه روش‌های طراحی بانوان معمار قرن ۲۱ میلادی، به بررسی و شناخت ویژگی‌های مشترک در آثار معماری آنها پرداخته‌اند. بدین منظور، با مطالعه بر روی آثار ده معمار بنام زن در جهان بر پایه مشاهده و تحلیل آثارشان و توصیفات خود معماران از آثارشان به نکات و ویژگی‌های مشترکی در این آثار از جمله طبیعت‌گرایی و بهره‌گیری از ارزش‌های اجتماعی و فرهنگی دست یافتند (Sun and Yasar, 2022). شاید بتوان گفت که یاران وارجمندی (۱۳۹۹) کامل‌ترین مطالعه را نسبت به این رویکرد انجام داده‌اند. ایشان با بررسی آثار معماری زنان ایرانی با روش مصاحبه با ۲۸ معمار خبره زن ایرانی به ویژگی‌ها و مولفه‌های مشترک در آثار آنان پی‌بردند. به عنوان مثال، ویژگی‌هایی چون سیالیت، انعطاف‌پذیری، طبیعت‌گرایی و غیره در زمره این مشخصه‌های مشترک هستند.

مروری بر این مطالعات نشان می‌دهد که پژوهش‌های انجام شده در رابطه با زن و معماری عمدتاً در چهار حوزه اصلی رده‌بندی می‌شوند (جدول ۱)

در بررسی پژوهش‌های انجام شده در خصوص تاثیر زنان در شیوه آفرینش معماری و ویژگی‌های بارز معماری آنها (جدول ۱)، تنها مطالعات اندکی و عموماً با نگاهی کلی به این تاثیر پرداخته‌اند. لذا ضرورت پرداختن به این حوزه با رویکردی دقیقتر و جزئی‌تر محسوس بوده و البته همین نگاه کلی زمینه را برای پژوهش‌های آتی و ضرورت انجام آن فراهم آورده است.

جدول ۱. مروری بر پژوهش‌های انجام شده درباره ارتباط زنان و معماری

رویکرد پژوهش	پژوهشگر	سال نشر	خلاصه پژوهش
زنان در عرصه حرفه‌ای معماری	Fowler & Wilson	۲۰۰۴	بررسی مشکلات زنان در عرصه معماری
	خانبازاده و همکاران	۱۳۹۹	نقش و تاثیر زنان در حرفه معماری در تاریخ معاصر ایران (۱۳۵۷-۱۳۲۰)
	حقایق و خوارزمی	۱۳۹۹	بررسی موانع و محدودیت‌های زنان در عرصه مدیریتی معماری
	Konstantinovic & Terzic	۲۰۲۳	تحولات زنان معاصر صربستان در عرصه حرفه‌ای معماری

بازشناسی مولفه‌های پایداری اجتماعی- فرهنگی ... (هانیه فدایی نمیحانی) ۱۷۷

رویکرد پژوهش	پژوهشگر	سال نشر	خلاصه پژوهش
تأثیر جنسیت زنانه در دگرگونی‌های فضا	فرزانه	۱۳۹۰	بازشناسی مفهوم جنسیت و تأثیرپذیری و رویکرد آن در معماری
	طوفان	۱۳۹۰	تأثیر جنسیت زنانه در طراحی ورودی‌های خانه‌های سنتی ایرانی
	ورمقانی و همکاران	۱۳۹۴	بررسی رابطه میان جنسیت و فضا در عرصه‌های خصوصی و عمومی خانه‌های قاجاری
	کیایی و همکاران	۱۳۹۷	تغییرات خانه‌ها از دوران قاجار بر پایه تغییرات گفتمان جنسیتی
	Varmaghani	۲۰۱۸	مقایسه تطبیقی میان ابنیه قاجاری استان‌های گیلان و مازندران با رویکرد تأثیرپذیری جنسیتی
	صدوقیان زاده	۱۳۹۹	مطالعه پیوند میان کالبد فضایی و ساختار جنسیتی در ایران دوران مدرن
	بیتی و همکاران	۱۴۰۲	تأثیر جایگاه زنان در خانه‌های مسکونی ایران در ۵۰ سال اخیر
ادراک زنانه از فضا و خلق فضای مطلوب برای زنان	زمانی دارانی و مقصودی	۱۳۹۸	رابطه حضور زنان در شهرستان فریدن و آرایه مولفه‌های مطلوب برای حضور زنان در شهر
	خرمی روز و همکاران	۱۳۹۹	دستیابی به تعادل در شاخصه‌های جنسیتی مراکز خرید تهران
	زارعیان و همکاران	۱۴۰۰	ادراک دختران نوجوان از کلیشه‌های جنسیتی و محیط‌های آموزشی
	گراوند و همکاران	۱۴۰۲	ادراک زنان از فضای شهری با بررسی محله‌های موردی در کرمانشاه و بررسی علل عدم حضور آنها در فضای شهری
تأثیر ویژگی‌های معماری زنان	علیزاد گوهری و فروزنده	۱۳۸۹	بررسی خلاقیت معماری زنان از دیدگاه روانشناسی با محوریت تحلیل آثار زها حدید
	پاران و ارجمندی	۱۳۹۹	دستیابی به ویژگی‌های مشترک در معماری زنان با مطالعه آثار ۲۸ معمار برجسته زن
	Sun & Yasar	۲۰۲۲	دستیابی به ویژگی‌های مشترک در آثار معماری ۱۰ معمار زن برجسته جهانی

(ماخذ: نگارنده)

۳. چارچوب نظری پژوهش

در این مقاله چارچوب نظری در سه بخش توصیف پایداری اجتماعی- فرهنگی، بررسی راهبردهای پایداری اجتماعی- فرهنگی در معماری و ارتباط آنان با ویژگی‌های مشترک در آثار معماری زنان تبیین می‌گردد:

۱.۳ توسعه پایدار اجتماعی - فرهنگی

توسعه پایدار توسعه‌ای است که نیازهای نسل حاضر را بدون آسیب رساندن به نیازهای نسل‌های آینده برآورده کند. می‌توان اذعان داشت که توسعه پایدار توسعه‌ای چند بعدی است که شامل ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و محیطی بوده و میزان موفقیت در دستیابی به توسعه پایدار شهری با میزان مشارکت شهروندان و کارایی مدیریت شهری ارتباط مستقیم دارد. در تعریف توسعه پایدار، فرهنگ به عنوان زمینه اصلی توسعه پایدار و هویت فرهنگی به عنوان پیش نیاز توسعه پایدار مطرح شده است (نصر و عمادی، ۱۴۰۰: ۶۲). در ابتدا، جوامع پایدار با مسائل زیست‌محیطی مرتبط بودند، اما مفهوم آنها با گذشت زمان تعالی یافته و ابعاد دیگر توسعه پایدار را نیز در بر گرفته است. در ادبیات کنونی، جوامع پایدار با طیف متغیری از مسائل، مانند روابط اجتماعی و محیطی مرتبط هستند. (Kosanotinević et al, 2018:95).

پایداری اجتماعی که با شکل اصلی آن یعنی کیفیت زندگی سنجیده و ارزیابی می‌شود، شرایط زندگی بهتری را فراهم می‌کند که در آن تعادل، هماهنگی، مطلوبیت و برابری عادلانه یا شرایط لازم برای زندگی سالم، امنیت، آسایش، آرامش، نشاط، خلاقیت و زیبایی پدیدار می‌شود (صالحی مرزیجرانی و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۲۵). به عبارت دیگر، پایداری اجتماعی برای بهره‌مندی از نیازهای ضروری، از جمله دستیابی به سطح معقول و مناسب آسایش، در واقع به توزیع عادلانه فرصت‌ها در حوزه بهداشت و آموزش توجه دارد (صالحی میلانی و محمدی، ۱۳۸۹: ۸۵). در سال ۲۰۰۱، فرآیندی با هدف افزودن فرهنگ به عنوان چهارمین بعد پایداری با اعلامیه جهانی یونسکو در مورد تنوع فرهنگی آغاز شد که توسط پژوهشگران این حوزه نیز مورد بحث قرار گرفته است (Axelsson et al., 2013:217). در همان سال هاکس (Hawkes) با تاکید بر نقش فرهنگ در برنامه ریزی محلی، پایداری فرهنگی را به عنوان چهارمین رکن توسعه پایدار معرفی کرد (Soini and Birkeland, 2014:214) که برگرفته و مستخرج از پایداری اجتماعی می‌باشد. از دیدگاه اودانل (O'Donnell)، فرهنگ به مثابه چتری بر اقتصاد، محیط، جامعه و سایر مؤلفه‌های پایداری سایه می‌افکند که نشانگر ادغام آن با شهرسازی پایدار جهانی است (Irani Behbahani et al, 2020). در پژوهش‌های انجام شده پیرامون اهمیت ضوابط اجتماعی و فرهنگی، اسکوایرز (Squires) اجتماع را به عنوان زیرمجموعه‌ای از محیط تعریف می‌کند که فرهنگی را که فرد در آن زندگی می‌کند، اشخاص و نهادهایی که با آنها در تعامل است را در نظر می‌گیرد. هویت اجتماعی و فردی یک فرد با هویت سایر اعضای یک جامعه مرتبط بوده و اجتماع الگوهای این روابط را منعکس می‌کند (همان). در رابطه با هنر و معماری، فرهنگ و

هنر همواره دارای برهم کنش‌های فراوانی بوده‌اند و هرگز نمی‌توان تأثیر فرهنگ یک منطقه را بر هنر و معماری آن منطقه منکر شده و نادیده گرفت (داداشی و همکاران، ۱۴۰۱: ۳۳۱). بررسی معماری ایران در دوران اخیر نشان می‌دهد آنچه معماری معاصر ایران را سردرگم کرده، جنبه فرهنگی و اجتماعی آن بوده و معماری معاصر ایران دچار بحران فرهنگی شده است (Moghaddam ziahari, 2023:98). ازین‌رو بحث توسعه پایدار فرهنگی اهمیت ویژه‌ای در معماری امروز دارد. توسعه فرهنگی در یک جامعه محلی به عنوان یک فرآیند جمعی شناخته می‌شود و اغلب شامل خلاقیت‌هایی است که در مقیاس وسیع‌تر تبیین می‌شوند. این خلاقیت‌ها شامل تغییرات در زندگی مردم و مزایای توسعه‌ای و بلند مدت برای جامعه است. توسعه فرهنگی جامعه در واقع بخشی از چارچوب در حال گسترش پایداری تلقی می‌شود که به جوامع امکان شکل‌گیری مهارت‌های خلاقانه و مشارکت فعال را می‌دهد و مهمترین ویژگی آن، تمایز برای دستیابی به تنوع فرهنگی است (صالحی میلانی و محمدی، ۱۳۸۹).

۲.۳ اصول و ویژگی‌های پایداری اجتماعی- فرهنگی در معماری

در میان پژوهشگران، جان لانگ (John Long) به تمایل افراد برای زندگی در یک مکان خاص اشاره نموده و بر توانایی ادامه چنین روندی چه در حال حاضر و چه در آینده تأکید می‌کند. پایداری اجتماعی اصول سیاسی اجتماعی را با مسائل مربوط به مشارکت، شادی، رفاه و کیفیت زندگی می‌آمیزد. بنابراین مفهوم پایداری نیازمند یک شبکه فیزیکی- اجتماعی است. راپاپورت (Rappaport) و گل (Gehl) بر تعاملات اجتماعی، پویایی فضایی، سرزندگی و مقیاس انسانی تأکید دارند. آلتمن (Altman) امنیت، پویایی فضایی، تعاملات اجتماعی، خلوت، فضای شخصی و قلمرو را از اصول و ویژگی‌های پایداری اجتماعی می‌داند (غفوریان و همکاران، ۱۳۹۶: ۳۴-۳۲). از دیگر جنبه‌های پایداری اجتماعی در زندگی شهری و مجتمع‌های مسکونی، عواملی مانند امنیت، ارتباطات اجتماعی، فعالیت‌های داوطلبانه و مشارکت به‌عنوان عوامل مؤثر بر بعد اجتماعی مسکن و ارتقای سطح تعاملات مردمی شناسایی شده‌اند (همان، ۴۰).

همانطور که ذکر شد، پایداری فرهنگی برگرفته از پایداری اجتماعی است که علاوه بر شباهت‌هایی به پایداری اجتماعی، ویژگی‌های خاص خود را نیز دارد. هنگامی که فرهنگ به عنوان رکن چهارم در پایداری در نظر گرفته می‌شود، بدیهی است که باید از سه رکن دیگر پایداری، به ویژه پایداری اجتماعی متمایز شود. فرهنگ اغلب به مثابه بخشی از پایداری اجتماعی، در نظر گرفته شده است که جنبه‌هایی مانند برابری، مشارکت و آگاهی از پایداری،

رفتار و حفظ الگوهای اجتماعی-فرهنگی را پوشش می‌دهد (Soini and Birkeland, 2014). فرهنگ و هنر همواره تعاملات زیادی داشته‌اند و هرگز نمی‌توان تأثیر فرهنگ یک منطقه را بر هنر و معماری آن منطقه انکار یا نادیده گرفت (داداشی و همکاران، ۱۴۰۱: ۳۳۱). همانطور که ترابی فارسانی و همکارانش بیان کردند، «پایداری فرهنگی مفهومی برای بازیابی و حفاظت از هویت‌های فرهنگی است» (Torabi Farsani et al, 2011). با فرض اینکه توسعه محلی به طور خودکار ارزش‌های محلی را در برمی‌گیرد و به آن احترام می‌گذارد، از آن در مقابل توسعه جهانی حمایت می‌کند (Soini and Birkeland, 2014: 216-218). معماری ایران در گذشته همواره دارای روندی مشخص و منسجم بوده که اغلب با دوره‌های قبل و بعد آن رابطه منطقی داشته است، اما در دوران قاجار و پهلوی گسست در معماری ایران دیده می‌شود. بنابراین حفظ هویت و تداوم سنت‌ها و الگوهای گذشته یکی از ویژگی‌های بارز پایداری فرهنگی است. در جمع‌بندی مطالب بیان شده از پایداری فرهنگی-اجتماعی، معیارهای پایداری فرهنگی-اجتماعی و راهبردهای آن در طراحی را می‌توان به صورت خلاصه بیان کرد (جدول ۲).

جدول ۲. ویژگی‌ها و اصول پایداری فرهنگی-اجتماعی در معماری

ضوابط و معیارهای پایداری اجتماعی-فرهنگی		راهبردهای معیارهای پایداری اجتماعی-فرهنگی در طراحی معماری
۱	عدالت اجتماعی	فراهم کردن رفاه و آسایش فیزیکی برای همه، آفرینش فضاهایی همگانی برای کلیه رده‌های سنی و جنسیتی
۲	توسعه روابط اجتماعی	آفرینش فضاهای معطف و همگانی به منظور تعاملات اجتماعی
۳	دموکراسی و مشارکت شهروندان	آفرینش فضاهای عمومی برای کلیه شهروندان (پیاده‌راهها، فضاهای سبز و...)
۴	ایجاد حس آرامش، سرخوشی و امنیت	فراهم کردن آسایش فیزیکی و روانی با استفاده از طبیعت گرایی، نور طبیعی، زیبایی و تناسبات بصری
۵	برقراری ارتباط میان طبیعت و معماری	ایجاد هماهنگی میان بنا و طبیعت با بهره‌گیری از فضاهای سبز و گیاهان
۶	امنیت اجتماعی	حفظ حریم، فراهم کردن نور طبیعی
۷	حفظ هویت و میراث فرهنگی	بهره‌گیری از اصول و الگوهای معماری سنتی و بومی ایرانی در طراحی
۸	بومی گرایی	بهره‌گیری از مصالح و شیوه‌های معماری بومی در ساخت بنا
۹	هماهنگی با بستر	انطباق و هماهنگی فیزیکی، تاریخی و یا اقلیمی بنا با سایت و همجواری‌ها

(ماخذ: نگارنده)

۳.۳ بررسی اجمالی ویژگی‌های معماری زنان

پژوهش‌های مرتبط با جنسیت در دهه‌های اخیر وارد مقوله فضا، به طور عام و فضاهای معماری و شهری به طور خاص شده است و مبحث دیگری از علوم اجتماعی فضا را گشوده است (زراعیان و همکاران، ۱۴۰۰: ۸۰). بر پایه علوم جامعه‌شناسی و جامعه‌شناسی جنسیتی، تفاوت رفتاری زن و مرد بر اساس تفاوت‌های زیستی آن‌ها به وجود نمی‌آید، بلکه افراد با پذیرش جامعه، نگرش‌ها و رفتارهای خاصی را نیز می‌پذیرند. دردوره‌های مختلف تاریخ ایران، تعاریف و دیدگاه‌های زنان و هویت جنسیتی زن و مرد متفاوت بوده است. پارادایم‌های غالب اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و مذهبی را می‌توان در تحول این دیدگاه‌ها دخیل دانست (ورمقانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۳۰). در ایران صرف‌نظر از وقوع یا عدم وقوع مدرنیته، می‌توان اذعان داشت که رویدادهای فرهنگی-اجتماعی از اواسط دوران قاجار و به شدت در دوران پهلوی به بازتعریف نقش زن و خانواده ایرانی در جامعه منجر شده است (داداشی و همکاران، ۱۴۰۱: ۳۳۱). به‌باوردیگر پژوهشگران، ورود مدرنیته در ایران در دوران پهلوی به شکل جدی رخ داده است. معماری مدرن رویکرد غالب در این عصر در طراحی و معماری بوده و زنان معمار نیز مانند سایر معماران عصر پهلوی تحت تاثیر این جریان قرار داشتند. اگر چه در این دوران در مقایسه با مردان، زنان تعداد کمتری از جمعیت معماران را تشکیل می‌دادند (خان‌بازاده و همکاران، ۱۳۹۹: ۴۶-۴۷). در دوران پسامدرن، به موازات بحث فمینیسم در تاریخ و تاثیر آن بر این مکتب، تحولات بیشتری در زمینه معماری بوجود آمد و گسترش یافت. این تحولات مبتنی بر تمرکز زدایی و نفی طبقه بندی و سلسله مراتب میباشند (ستاری رئوف، ۱۳۸۸). اگرچه نقدهای پسافمینیسم دو مفهوم زنانگی و مردانگی را جایگزین زنان و مردان می‌کند و در عین پذیرفتن تفاوت‌ها، این دو را مکمل یکدیگر می‌داند (یاران و ارجمندی، ۱۳۹۴: ۸۳). زنانگی یا به عبارت بهتر هنر زنانگی در معماری مفهومی خاص دارد، آن هم در دنیای کنونی که در پی خلق یک زبان فرازبانی است تا بتواند آزادانه دست به تأسیس دنیاهای جدید بزند (علیزاد گوه‌ری و فروزنده، ۱۳۸۹: ۱۰). در زمینه خلاقیت معمارانه، دیدگاه ارگانیکی زن در مقابل دیدگاه مکانیکی مرد قرار می‌گیرد. در دیدگاه مکانیکی اثر معماری فاقد هر نوع پویایی، حرکت و زایش می‌کند در حالیکه، در حالت ارگانیکی فرم به طور مداوم در حال تغییر و تحول است و در شرایط تازه نظم جدیدی می‌یابد (همان). از نظر شناخت‌شناسی شناخت مردان بیشتر مبتنی بر منطق می‌باشد و شناخت زنان شهودی تر از مردان بوده که می‌تواند اثر را خلاقانه تر کند (حقایق و خوارزمی، ۱۳۸۹: ۳۵). برپایه دیدگاهها و ویژگی‌های مطرح شده و بررسی‌های صورت گرفته

بر روی آثار معماران زن معاصر در ایران و جهان، می‌توان به مولفه‌های مشترک در این آثار پی‌برد. این مولفه‌ها شامل تمرکز زدایی، کاربری محوری، توجه به جزئیات، انعطاف‌پذیری، مقیاس انسانی، طراحی ارگانیک، سیالیت، شفافیت، پویایی و افقی‌گرایی می‌باشند (یاران و ارجمندی، ۱۳۹۹). به عنوان مثال، داده‌های حاصل از تجزیه و تحلیل شصت اثر مختلف توسط ده معمار زن بنام، ویژگی‌های یکسانی را در بین آنها ارائه نموده است (Sun & Yasar, 2022) که معماران زن منتخب این عملکردها را در طراحی آثارشان در اولویت قرار دادند. دغدغه‌های کارکردی، از جمله سازماندهی فضایی، آسایش فیزیکی و حسی از جمله عواملی بودند که معماران زن بر آن تاکید داشتند (همان، ۳۱). نکته قابل توجه دیگر دغدغه این بانوان در مورد انعکاس ارزش‌های اجتماعی-فرهنگی به ویژه انعکاس ارزش‌های فرهنگی-اجتماعی در طرح‌ها و به دنبال آن، تحکیم ارتباط شهر و شهروندان، تقویت روابط در شهر و جامعه، از الویت‌های ملاحظاتی در رویکردهای طراحی آنان بوده است (همان). بررسی آثار معماران زن مشهور ایرانی نیز ویژگی‌های مشترکی را آشکار می‌کند. به عنوان مثال، دغدغه اصلی خواهران حریری توجه به مقیاس انسانی، هماهنگی با طبیعت، شفافیت و انعطاف‌پذیری است. علاوه بر این مهم‌ترین اعتقاد این دو معمار توجه به مفاهیم پایداری در معماری می‌باشد. فرشید موسوی کانسپت را یکی از مهم‌ترین عناصر طراحی می‌داند. او در پروژه‌هایش مردم‌محوری و زمینه‌گرایی را شناخته و از آنها استفاده می‌کند (یاران و ارجمندی، ۱۳۹۹: ۸۶). از مطالعات پژوهشگران فمینیست و پست مدرنیست می‌توان اینگونه برداشت کرد که ویژگی‌هایی مانند طبیعت‌گرایی، سیالیت، عدم تمایل به الگوسازی و مرکزگرایی را می‌توان به عنوان ویژگی‌های برشمرد که در معماری زنانه مشخص‌تر و بارزتر است. این که تغییرپذیری فرم درست و به قاعده باشد، در معماری حساسیت این تغییرپذیری باید به صورت ارگانیک و از درون اتفاق بیافتد، به طوری که تمام عناصر تشکیل دهنده نقشی همگون و هماهنگ ایفا کنند. این دیدگاه که پیشتر شرح آن رفت، دیدگاه ارگانیکی زنانه است و در تقابل با دیدگاه مکانیکی مردانه قرار می‌گیرد که اثر معماری در آن از طریق معیارهای قراردادی طبقه‌بندی شده و نظام ساختاری مشخص و در نتیجه قابل شناخت و ادراک و دسته‌بندی است (علیزاد گوهری و فروزنده، ۱۳۸۹: ۱۰). علاوه بر این، طبیعت را می‌توان عنصری زنانه و فصل مشترک در میان آثار اندیشمندان و برخی از معماران زن معرفی کرد (یاران و ارجمندی، ۱۳۹۹: ۸۴).

در مجموع انتساب ویژگی‌های ذکر شده به معماری زنانه به معنای عدم وجود این ویژگی‌ها در معماری مردانه نیست، بلکه در معماری زنانه بیشتر دیده می‌شوند. علاوه بر این،

بازشناسی مولفه‌های پایداری اجتماعی- فرهنگی ... (هانیه فدایی نمیحانی) ۱۸۳

رعایت نکردن سایر ویژگی‌ها لزوماً به معنای مردانه بودن آنها نیست. چه بسا فضای مردانه جامعه و همین بستر فرهنگی که به ساخت جنسیت می‌انجامد، در طراحی معماری زنان ایرانی تاثیر داشته باشد (همان: ۹۲-۹۳).

بررسی مطالعات نشان داده که معماران زن بیشتر از الگوهای طبیعت و ارزش‌های اجتماعی- فرهنگی در طراحی‌های خود استفاده می‌کنند. بنابراین مطالعه دقیق طراحی آنها از نقطه نظر پایداری فرهنگی- اجتماعی بسیار حائز اهمیت است. جدول ۳ انطباق ویژگی‌های اصلی معماری زنان با پارامترهای پایداری فرهنگی- اجتماعی نشان داده که شامل بررسی پارامترهای پایداری فرهنگی- اجتماعی مندرج در جدول ۲ با ویژگی‌های مشترک ذکر شده در معماری معماران زن مشهور می‌باشد. این ویژگی‌ها مواردی چون کاربرد محوری، هماهنگی با طبیعت، معماری ارگانیک، کارکردگرایی، سیالیت، انعطاف‌پذیری، توجه به ارزش‌های فرهنگی- اجتماعی، مقیاس انسانی، هماهنگی با سایت، توجه به آسایش فیزیکی و حسی، شفافیت، افقی‌گرایی و پویایی را دربرمی‌گیرند.

جدول ۳. بررسی تطبیقی پارامترهای پایداری فرهنگی- اجتماعی با ویژگی‌های طراحی معماران زن

ضوابط و معیارهای پایداری اجتماعی- فرهنگی		ویژگی‌های مشترک معماری زنان در انطباق با معیارهای پایداری اجتماعی- فرهنگی
۱	عدالت اجتماعی	عملکردگرایی، انعطاف‌پذیری
۲	توسعه روابط اجتماعی	عملکردگرایی، انعطاف‌پذیری، تمرکززدایی، پویایی
۳	دموکراسی و مشارکت شهروندان	عملکردگرایی، انعطاف‌پذیری، توجه به مقیاس انسانی، شفافیت
۴	ایجاد حس آرامش، سرخوشی و امنیت	آسایش فیزیکی و روانی، طبیعت‌گرایی، توجه به مقیاس انسانی
۵	برقراری ارتباط میان طبیعت و معماری	معماری ارگانیک، طبیعت‌گرایی، سیالیت
۶	امنیت اجتماعی	آسایش روانی، توجه به ارزش‌های اجتماعی- فرهنگی
۷	حفظ هویت و میراث فرهنگی	توجه به ارزش‌های اجتماعی- فرهنگی
۸	بومی‌گرایی	طبیعت‌گرایی، معماری ارگانیک
۹	هماهنگی با بستر	طبیعت‌گرایی، هماهنگی با بستر، افقی‌گرایی

(ماخذ: نگارنده)

۴. روش پژوهش

هدف اصلی این پژوهش شناسایی و تحلیل معیارهای پایداری اجتماعی-فرهنگی در طراحی معماران زن معاصر ایرانی بوده و در پی پاسخ به این پرسش‌هاست: در معماری زنان ایرانی به طور کلی از چه ضوابط و معیارهای پایداری اجتماعی-فرهنگی استفاده شده است؟ و چگونه می‌توان از این ضوابط و معیارها در طراحی معماری بهره برداری نمود؟

به منظور دستیابی به هدف اصلی پژوهش، روش تحقیق به کار گرفته شده در این مقاله، تحلیلی-تطبیقی برپایه مقایسه تطبیقی میان مولفه‌های پایداری اجتماعی-فرهنگی و آثار معماران بنام زن ایرانی با تکیه بر تاثیر جنسیتی در خلق فضا می‌باشد. در این پژوهش، پس از مطالعه و بررسی اصول پایداری اجتماعی-فرهنگی، معیارها و پارامترهای پایداری اجتماعی-فرهنگی در معماری و شناخت اصول و ویژگی‌های مشترک طراحی معماران زن، بناهای شاخص طراحی شده توسط معماران بنام زن ایرانی که در داخل ایران در بیست سال اخیر (۱۴۰۲-۱۳۸۲) برنده مسابقات یا جوایز معتبر ملی یا بین‌المللی شده‌اند، به عنوان مطالعه موردی انتخاب می‌شوند. در نهایت معیارها و پارامترهای ذکر شده با ویژگی‌های معماری ابنیه انتخاب شده مورد مقایسه تطبیقی قرار می‌گیرند. در این روش برای تحلیل نمونه‌های انتخابی و ارزیابی تطبیقی آنها با ضوابط پایداری اجتماعی-فرهنگی از دو ابزار پژوهشی استفاده شده است. ابزار اول، متون مربوط به هشت پروژه منتخب معماران زن ایرانی در رابطه با طرح آنها بوده که این متون به صورت مفهومی تحلیل شدند. ابزار دوم، تحلیل بصری این پروژه‌ها می‌باشد. جهت انجام پژوهشی دقیقتر، معیارها و ضوابط در نظر گرفته شده برای انتخاب نمونه‌های موردی به شرح زیر می‌باشند:

۱. به دلیل شرایط اجتماعی و فرهنگی ایران، بناهایی که توسط بانوان معمار ایرانی در داخل ایران طراحی و اجرا شده باشند، انتخاب شدند.

۲. از آنجا که معماری در طول تاریخ بیشتر حرفه‌ای مردانه بوده، برای نتیجه‌گیری دقیق‌تر در این پژوهش، بناهایی انتخاب شدند که صرفاً توسط معماران زن ایرانی طراحی شده باشند. حتی از انتخاب طرح‌های معماران زن ایرانی با مشارکت مردان معمار نیز خودداری گردید.

۳. از آنجا که رویکرد غالب در معماری ایرانی در سالهای پیش از انقلاب و دوران پهلوی بیشتر بر مبنای مدرنیته بوده که پارامترهای فرهنگی و اجتماعی در آن جایگاه خاصی

بازشناسی مولفه‌های پایداری اجتماعی- فرهنگی ... (هانیه فدایی نميجانی) ۱۸۵

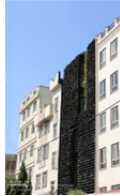
ندارند، با توجه به شرایط اجتماعی و اقتصادی ایران و به منظور مطالعه دقیق‌تر، این پژوهش بر بررسی طراحی ساختمان‌های اخیر در ایران (۱۴۰۲-۱۳۸۲) متمرکز شده است.

۴. بناهای انتخابی همگی در زمره بناهای ارزشمند معاصر از میان آثار زنان معمار ایرانی می‌باشند که موفق به کسب افتخارات و جوایز معتبر داخلی و یا خارجی (مانند: جایزه معمار، آقاخان و...) شده‌اند.

جدول ۴ مشخصات ساختمان‌های منتخب طراحی شده توسط معماران زن ایرانی را نشان می‌دهد.

جدول ۴. معرفی بناها و مشخصه‌های طرح‌های منتخب زنان معمار ایرانی (۱۴۰۲-۱۳۸۲).

نام اثر	تصویر اثر	نام طراح	شهر	جوایز و افتخارات	ویژگی‌ها و نتایج منتج از طرح
هتل بین المللی صخره ای کلاردان		شیرا آقابابایی	شیراز	تقدیر شده مسابقات معماری آسیا	زمینه‌گرایی (انطباق با شیب و منطقه کوهستانی)، بومی‌گرایی (انطباق با معماری بومی دستکند، میلمان منطبق بر معماری روستا و استفاده از مصالح بومی: سنگ)، عملکردگرایی (راهردهای اقلیمی مانند گرمایش از کف توسط آب گرم و...) (caoi.ir)
باغ، موزه دفاع مقدس		ژیلا نوروزی	تهران	رتبه اول مسابقه موزه دفاع مقدس	نمادگرایی (حرکت تدریجی از خشونت به صلح و آرامش)، استعاره (حرکت ۸ سالن اصلی نمادی از ۸ سال دفاع مقدس)، طبیعت گرایی (الهام از باغ ایرانی مانند محوریت، آب نما و...) (archline.ir)
ویلا لورسان		گیسو و مؤگان حریری	لورسان-تهران	برنده جایزه ساختمان سال ایران در سال ۱۳۹۵	زمینه‌گرایی (انطباق با سایت و شیب کوهستانی)، انسان مداری (حفظ حریم با ایجاد دیوار حایل سنگی)، عملکردگرایی (تفکیک فضاهای خصوصی و عمومی)، طبیعت گرایی (دید و منظر به رودخانه و کوهستان، خلق تراس‌ها و فضاهای نیمه باز سبز) (haririandhariri.com)

نام اثر	تصویر اثر	نام طراح	شهر	جوایز و افتخارات	ویژگی‌ها و نتایج منتج از طرح
سربانه اردوگاه بدیسیر		میرزا حسن زین‌الدین	تهران	رتبه سوم بخش مسکونی جایزه معمار ۱۳۹۷	عملکردگرایی (تفکیک فضاهای خصوصی و جمعی، مقاومت در برابر زلزله، تمهیدات اقلیمی)، انسان‌مداری (کم هزینه بودن بنا با توجه به بودجه ساکنان)، انعطاف پذیری (قابلیت جابجایی سازه)، بومی‌گرایی (الهام از فرم کپر، استفاده از مصالح بومی، شاخه های خرما، کاهگل و...) (memarnet.com)
پل طبیعت		پلاد عراقیان	تهران	رتبه اول بخش عمومی جایزه معمار ۱۳۹۴-برنده جایزه آقاخان ۲۰۱۶	پویایی (گسترش طرح در طبقات و در طبقات)، عملکردگرایی و انسان‌مداری (ایجاد فضاهای تفریحی، مکث و...)، سیالیت و انعطاف‌پذیری، طبیعت‌گرایی (ادغام با طبیعت، طرح سازه ملهم از درختان) (caoi.ir)
خانه مربع		آمنه بنخدار	اصفهان	رتبه اول بخش مجتمع مسکونی جایزه معمار ۱۳۹۷	زمینه‌گرایی (هماهنگی با بافت تاریخی سایت در محدوده تاریخی هزارجریب)، عملکردگرایی (تمهیدات اقلیمی گودال باغچه و...)، انعطاف‌پذیری (استفاده از شبکه مدولار در طراحی بنا)، پویایی احجام، طبیعت‌گرایی (بهره‌گیری از فضاهای باز مانند حیاط مرکزی و گودال باغچه و...)، سنت‌گرایی و بومی‌گرایی (الهام از هندسه ایرانی، شبکه گره‌چینی و مصالح بومی) (caoi.ir)
مرکز چند منظوره خاکی		مهسا مجیدی	تهران	رتبه سوم بخش بازسازی جایزه معمار ۱۴۰۲	زمینه‌گرایی (اتصال با زمینه و بستر فرهنگی سایت به عنوان گره شهری)، انعطاف پذیری (فضاهای چند منظوره، ارتباط بصری میان لایه‌ها)، انسان‌مداری (ایجاد فضاهای عمومی برای تعاملات، ارتباط بصری قوی با رهگذران) (persiangarden.net)
خانه تفریح		حبیبه مجدآبادی	تهران	رتبه اول بخش مجتمع مسکونی جایزه معمار ۱۴۰۰	عملکردگرایی (ایجاد فضاهای خصوصی و جمعی)، طبیعت‌گرایی (تعبیه بام سبز و دیوارسبز)، پیوستگی و سیالیت (اتصال حیاط به دیوار و بام سبز)، بومی‌گرایی (استفاده از مصالح بومی: چوب، آجر)، انسان‌مداری (استفاده از مهارت انسانی در شکل دادن مصالح) (habibehmajdabadi.com)

برپایه داده‌های جدول ۴، در میان بناهای انتخاب شده تنها دو اثر با مشارکت و موفقیت در مسابقات معماری، طراحی و اجرا شده‌اند. یک اثربرنده مسابقه طراحی باغ موزه دفاع مقدس بوده که توسط شرکت توسعه فضاهای فرهنگی شهر تهران با اهداف و معیارهایی چون، ترویج فرهنگ اصیل دفاع مقدس، بازگو کردن حقایق دفاع مقدس، انتقال مفاهیمی چون وحدت و انسجام ملی و ایجاد میعادگاهی برای بازماندگان روزه‌های سخت دفاع مقدس برگزار گردید (مینیا تورسجادی و همکاران، ۱۳۹۴: ۸۱). اثر دیگر پل طبیعت می باشد که طرح برگزیده مسابقه طراحی پل عابر پیاده بوده که از سوی شرکت نوسازی عباس آباد با تاکید بر جانمایی مناسب و مسایل زیست محیطی برگزار شد. سایر آثار منتخب، بناهایی هستند که پس از طراحی، اجرا و تکمیل در مسابقات داخلی و خارجی مانند، جایزه معمار، جایزه آقاخان، ساختمان سال ایران و مسابقات معماری آسیا که به منظور انتخاب بناهای ارزشمند برگزار می شوند، مشارکت داده شده و جایزه دریافت کرده‌اند. به عنوان مثال جایزه ملی معمار در چهار بخش بناهای مسکونی، آپارتمانی، عمومی و بازسازی هرساله برگزار شده و معیارهای عمومی آن انتخاب بناهای طراحی و تکمیل شده با ویژگی‌هایی چون نوآوری در طرح و مصالح، مواجهه خلاقانه با محدودیت‌ها (اقتصادی، محیطی و غیره) و تعهدات اجتماعی می باشد (memarmagazine.com). بنابراین آثار مورد مطالعه در این مقاله هیچ کدام با پیش فرض تعهد به اصول پایداری اجتماعی- فرهنگی برپایه معیارهای مسابقات معماری انتخاب نشده و این اصول و ضوابط در پژوهش حاضر مورد بحث و بررسی قرار می گیرند.

۵. یافته‌های پژوهش

پس از مطالعه و شناخت راهبردهای پایداری اجتماعی- فرهنگی و ارتباط آنان با ویژگی‌های مشترک در آثار معماری زنان ایرانی، این راهبردها در نمونه‌های انتخابی مورد بررسی تطبیقی و تحلیل قرار می گیرند:

۱.۵ سنجش و ارزیابی راهبردهای پایداری اجتماعی- فرهنگی در نمونه بناهای انتخابی

با تحلیل اصول و پارامترهای پایدار اجتماعی- فرهنگی در راهبردهای طراحی و تبیین این اصول در طراحی معماری، معیارهای مبتنی بر پایداری اجتماعی- فرهنگی مورد بررسی قرار گرفتند. بر این اساس، در جدول ۲ ویژگی‌های اصلی طراحی پایداری اجتماعی- فرهنگی درج شدند. در جداول ۵ و ۶ انطباق ویژگی‌های معماری بناهای منتخب با ضوابط و معیارهای

پایداری اجتماعی-فرهنگی تشریح می‌شوند. همانطور که جداول ۵ و ۶ نشان می‌دهند، اصول و معیارهای پایداری فرهنگی-اجتماعی در معماری با توجه به اعداد مندرج در جدول ۳ شماره‌گذاری شده و تطبیق‌پذیری راهبردهای طراحی نمونه‌های انتخابی با ضوابط پایداری اجتماعی-فرهنگی تبیین می‌گردند.

جدول ۵. بررسی تطبیقی اصول پایداری اجتماعی-فرهنگی در مطالعات موردی منتخب (هتل بین الملل صخره‌ای کندوان، باغ موزه دفاع مقدس، ویلا لواسان و سرپناه اردوگاه بردسیر)

اصول و ضوابط پایداری اجتماعی-فرهنگی	بررسی و تحلیل انطباق‌پذیری بناهای منتخب با معیارها و ضوابط پایداری اجتماعی-فرهنگی			
	هتل بین‌المللی صخره‌ای کندوان	باغ موزه دفاع مقدس	ویلا لواسان	سرپناه اردوگاه بردسیر
۱	آسایش فیزیکی در تناسب با معماری بومیان منطقه	استفاده کلیه شهروندان از فضای موزه	آسایش فیزیکی با ایجاد مکان‌های عمومی و خصوصی	آسایش فیزیکی با حداقل هزینه برای اقوام پناهجوی غیرایرانی
۲	فضاهای همگانی مانند آلاچیق سرباز و..	فضاهای همگانی مانند باغ و..	استفاده از فضاهای همگانی برای ساکنان: بام، تراس	امکان استفاده برای قشر کم درآمد و ایجاد فضاهای باز نیمه‌خصوصی برای زنان و کودکان
۳	تعامل افراد در فضاهای سرباز همگانی	تعامل افراد در فضاهای باز همگانی و فضاهای همگانی	استفاده از فضاهای همگانی برای مشارکت ساکنان: بام، تراس	فضای مشترک نیمه‌خصوصی برای تعاملات واحدهای همسایه
۴	برقراری آسایش فیزیکی با رعایت راهبردهای اقلیمی در بنا	همجواری با آب، ارتباط با نور و فضای سبز	تفکیک عرصه‌های عمومی-خصوصی-دید به طبیعت: رودخانه جاجرود، کوهستان	طراحی همساز با شرایط اقلیمی و جغرافیایی: مقابله با زلزله، امکان بهره‌وری تهویه و نور طبیعی
۵	هماهنگی با بستر صخره‌ای کوهستان	الهام از معماری باغ ایرانی (آب‌نما، محور اصلی و..)	هماهنگی بنا با توپوگرافی (شیب دامنه)	هماهنگی با معماری بومی منطقه (کپر‌ها)
۶	-	-	ایجاد حریم با احداث دیوار حایل ۳۰ درجه به غرب	تعبیه بازشوهای نورگیر در نزدیکی سقف برای حفظ حریمیت و امکان تهویه طبیعی

بررسی و تحلیل انطباق‌پذیری بناهای منتخب با معیارها و ضوابط پایداری اجتماعی-فرهنگی				اصول و ضوابط پایداری اجتماعی-فرهنگی
هتل بین‌المللی صخره‌ای کندوان	باغ‌موزه دفاع مقدس	ویلا لولاسان	سربینه اردوگاه بردسیر	
هماهنگی با هویت تاریخی و اقلیمی منطقه کندوان	ایده استدراج و سلسله مراتب برگرفته از معماری سنتی ایرانی به منظور حفظ ارزش‌های دفاع مقدس	-	بهره‌گیری از الگوهای معماری بومی منطقه (کپر‌ها)	۷
استفاده از مصالح بومی (سنگ‌ها)	-	-	استفاده از مصالح بومی و ارزان قیمت (شاخه‌های خرما، کاهگل)، اجرای بنا به شیوه‌های بومی	۸
انطباق کامل بنا با الگوهای معماری دستکند کندوان	-	انطباق با توپوگرافی سایت	تمهیدات اقلیمی و قرارگیری بنا در عمق زمین برای حفاظت در برابر زلزله	۹

(ماخذ: نگارنده)

جدول ۶. بررسی تطبیقی اصول پایداری اجتماعی-فرهنگی در مطالعات موردی منتخب (پل طبیعت، خانه مربع، مرکز چندمنظوره خارک، خانه تقریب)

بررسی و تحلیل انطباق‌پذیری بناهای منتخب با معیارها و ضوابط پایداری اجتماعی-فرهنگی				اصول و ضوابط پایداری اجتماعی-فرهنگی
پل طبیعت	خانه مربع	چندمنظوره خارک	خانه تقریب	
قابل استفاده برای عبور و تفریح کلیه شهروندان	وجود حیاط مرکزی و حیاط معلق	امکان گردهمایی‌های عمومی و خصوصی در پروژه چندمنظوره	فضاهای همگانی: بام و حیاط	۱
فضایی همگانی برای مکث، تامل، تفریح، و تعاملات اجتماعی	بهره‌گیری از راهبردهای اقلیمی در طراحی: حیاط مرکزی و..	ارتباط بصری با رهگذران توسط بازشوهای شمالی و جنوبی	فضاهای عمومی مانند: استخر، باغ‌بام، حیاط	۲

اصول و ضوابط پایداری اجتماعی-فرهنگی	بررسی و تحلیل انطباق‌پذیری بناهای منتخب با معیارها و ضوابط پایداری اجتماعی-فرهنگی			
	پایداری اجتماعی	پایداری زیست‌محیطی	پایداری اقتصادی	پایداری فرهنگی
۳	گشودگی عرضی پل و تبدیل قسمتی از آن به فضایی شبیه میدان برای مشارکت شهروندان	انعطاف‌پذیری با استفاده از شبکه مدولار و ایجاد انسجام و وحدت در کل بنا	مشارکت شهروندان در فعالیت‌های اجتماعی با توجه به کاربری بنا	تداوم فضای سبز از حیاط به نما و از آنجا به بام
۴	ارتباط فیزیکی و بصری با پارک‌های طالقانی و آب و آتش و وجود فضاهای تفریحی متنوع	آسایش فیزیکی با راهبردهای اقلیمی: حیاط مرکزی، بادگیر، شبکه‌های چوبی آفتاب‌گیر...	-	بازگشت به طبیعت با فضاهای سبز و دیوار سبز
۵	ارتباط بصری و فیزیکی با پارک‌ها، برپایی سازه با کمترین مداخله در فضای سبز، فرم پایه‌های پل ملهم از فرم درختان	فضاهای سبز مثل حیاط مرکزی	-	ارتباط با طبیعت از طریق ایجاد اکوسیستم طبیعی با نمای سبز و بام سبز
۶	عدم انحصار در معبر بودن پل و ایجاد فضاهای تفریحی: کافه ها و..	حفظ حریمیت با قرار دادن شبکه‌های چوبی در فضاهای خالی بنا	-	کنترل نور طبیعی با پنل‌های چوبی متحرک و ایجاد تراس‌های خصوصی
۷	-	الهام از شبکه مدولار هندسه ایرانی، استفاده از الگوهای سستی در تزیینات	فضای فرهنگی و ارتباط با پهنه فرهنگی شهر	استفاده از مصالح بومی مانند آجر و چوب
۸	الگوبرداری از فرم درختان در سازه و هماهنگی با فضاهای سبز	الهام از تزیینات معماری سستی، بهره‌گیری از مصالح بومی: آجر، چوب	استفاده از مصالح بومی: آجر	استفاده از مصالح بومی (چوب) و به‌کارگیری از نیروی کار دستی به جای ماشین‌ها در تولید قطعات چوب
۹	ادغام بصری و فیزیکی پل با پارک‌ها و کمترین مداخله در طبیعت و فضای سبز	انسجام و تداوم بنا در محله هزارجریب (بافت قدیم)	ارتباط بصری با پهنه فرهنگی اطراف	-

(ماخذ: نگارنده)

۶. نتیجه‌گیری

در این مقاله پس از استخراج اصول و معیارهای پایداری اجتماعی- فرهنگی که شامل عدالت اجتماعی، توسعه روابط اجتماعی، دموکراسی و مشارکت شهروندان، ایجاد احساس آسایش و آرامش، پیوند میان معماری و طبیعت، امنیت اجتماعی، حفظ هویت و میراث فرهنگی، بومی‌گرایی و هماهنگی با بستر می‌باشند، این اصول و معیارها با ویژگی‌های هشت بنای برگزیده معماران زن ایرانی به شیوه تطبیقی-تحلیلی مورد مقایسه تطبیقی و بررسی قرار گرفتند (جدول ۵ و ۶). شناخت این ضوابط و معیارها پاسخی به پرسش اول این پژوهش در مورد ضوابط اجتماعی- فرهنگی به کار رفته در آثار معماران زن ایرانی می‌باشد. پس از تشریح انطباق معیارهای پایداری اجتماعی- فرهنگی با بناهای منتخب، این انطباق به صورت کمی مورد بررسی قرار می‌گیرد (جدول ۷). مطابقت با ضوابط و معیارهای مذکور با استفاده از مربع‌های سیاه و سفید نشان داده شده است. مربع‌های سفید نشان‌دهنده عدم انطباق بوده و دارا بودن انطباق با این ضوابط با مربع‌های سیاه مشخص می‌شود. مطابق جدول ۷ نسبت مربع‌های سیاه به تمامی ضوابط پایداری فرهنگی- اجتماعی نشانگر میزان انطباق در هر بنا با این ضوابط است.

جدول ۷. خلاصه و ارزیابی انطباق کمی اصول پایداری فرهنگی- اجتماعی
با مطالعات موردی منتخب

ضوابط و معیارهای پایداری اجتماعی- فرهنگی	انطباق بناهای منتخب با ضوابط و معیارهای پایداری اجتماعی- فرهنگی						
	هتل بین‌المللی کندوان	باغ‌خوزه دفاع مقدس	ویلا لولاسان	سربانه اردوگاه بردسیر	پل طبیعت	خانه مربع	مركز چند منظوره خاری
۱	■	■	■	■	■	■	■
۲	■	■	■	■	■	■	■
۳	■	■	■	■	■	■	■
۴	■	■	■	■	■	■	□
۵	■	■	■	■	■	■	□
۶	□	□	■	■	■	■	□

انطباق بناهای منتخب با ضوابط و معیارهای پایداری اجتماعی-فرهنگی								ضوابط و معیارهای پایداری اجتماعی-فرهنگی
خانه قهر-	مرکز چند منظوره خاکی	خانه مربع	پلاطین	سربانه اردوگاه بردسیر	ویلا لولسان	باغ‌موزه دفاع مقدس	هتل بین‌المللی کلدوان	
■	■	■	□	■	□	■	■	
■	■	■	■	■	□	□	■	
□	■	■	■	■	■	□	■	۹

(ماخذ: نگارنده)

همانطور که جدول شماره ۷ نشان می‌دهد، تمام مطالعات موردی با اکثر اصول و معیارهای پایداری اجتماعی-فرهنگی مطابقت دارند. تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد که انطباق با این ضوابط اکثراً در خانه‌های مسکونی مانند سربانه اردوگاه بردسیر (مجموعه‌های مسکونی برای پناهجویان)، خانه مربع و خانه تقریب به بیشترین میزان می‌رسد (جدول ۷) که نشانگر توجه به اصول پایداری اجتماعی-فرهنگی در طراحی در حوزه مسکن می‌باشد. در این راستا معیارهایی مانند عدالت اجتماعی، توسعه روابط اجتماعی و مشارکت شهروندان در طراحی تمامی این بناها در نظر گرفته شده است. در حالی که به برخی معیارها از جمله امنیت اجتماعی توجه کمتری شده است (جدول ۷). با این وجود نتایج جداول ۵، ۶ و ۷ گواه انطباق آثار معماران زن ایرانی با معیارهای پایداری فرهنگی-اجتماعی بوده و اطلاعات به دست آمده از آنها می‌تواند پاسخ سوال دوم این مقاله باشد. تلخیص کلام آنکه مولفه‌های پایداری اجتماعی-فرهنگی از اصول مورد توجه معماران زن ایرانی در طراحی بوده‌اند که گرچه این اصول به معنای نفی آنها در معماری مردانه نیست ولی می‌توانند به عنوان الگوها و راهبردهایی برای طراحی و ارایه فضای مطلوب زنانه قلمداد شوند و در طرح‌های آتی مورد بهره‌برداری قرار گیرند.

کتاب‌نامه

- اذانی، مهری، خیراندیش، فروغ (۱۳۸۸)، معماری شهرسازی از منظر روانشناسی و جامعه‌شناسی زنان، تهران، همایش ملی زن و معماری، ص ۷-۱.
- بیتی، حامد، آریان، جاوید، آقازاده، داود (۱۴۰۲)، بازتاب تغییر ذهنیت عامه نسبت به زن در سازمان فضایی مسکن معاصر، پژوهش‌نامه زنان: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، دوره ۱۴، شماره ۲، ص ۶۸-۱۹.
- حقایق، مریم، خوارزمی، مجتبی (۱۳۸۹)، بررسی عملکرد مدیریتی و اجرایی زنان در معماری و شهرسازی، پژوهش‌نامه زنان: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، دوره ۱، شماره ۲، ص ۳۷-۱۱.
- خانبازاده، ساناز، ارمان، مریم، سهیلی، جمال‌الدین (۱۳۹۹)، بررسی نقش زنان معمار در معماری معاصر ایران (۱۳۲۰ تا ۱۳۵۷ خورشیدی)، زن در فرهنگ و هنر، دوره ۱۲، شماره ۱، ص ۴۹-۱۹.
- خرمی‌روز، ریحانه، فلامکی، محمدمنصور، نوروزبازجانی، ویدا (۱۳۹۹)، تبیین آفرینش تعادل جنسیتی در فضا (نمونه موردی: مراکز خرید شهر تهران)، دوفصلنامه اندیشه معماری، دوره ۴، شماره ۸، ص ۲۳۶-۲۲۱.
- داداشی، سعیده، آیوازیان، سیمون، ترابی، زهره (۱۴۰۱)، روند تغییرات فرهنگ و شیوه زندگی زن و خانواده ایرانی در خانه‌های سنتی و مدرن (مورد مطالعه شهر اردبیل)، - نشریه مطالعات هنر اسلامی، دوره ۱۹، شماره ۴۸، ص ۳۵۳-۳۳۰.
- زارعیان، ساریه، بلیان، لیدا، ستارزاده، داریوش، هاشم‌پور (۱۴۰۰)، تبیین ارتباط درک کلیشه‌های جنسیتی و درک کیفیت فضایی در دانش‌آموزان دختر (نمونه موردی مدارس متوسطه دوم در شهرستان بانه): پژوهش‌نامه زنان: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، دوره ۱۲، شماره ۲، ص ۱۰۴-۶۵.
- زمانی‌دارانی، فاطمه، مقصودی، سوده (۱۳۹۸)، رابطه حضور زنان در فضای شهری با معیارهای مطلوبیت شهری با استفاده از معادلات ساختاری (مورد مطالعه شهرستان فریدن)، مطالعات اجتماعی روانشناختی زنان، دوره ۱۷، شماره ۴، ص ۷۱-۱۰۸.
- ستاری رثوف، ایلغار (۱۳۸۸)، فضای زنانه، متنی با رویکرد نقد مرکزیت‌ها، تهران، همایش ملی زن و معماری، ص ۹-۱.
- صالحی مرزبجرانی، محمد، تیموری، محمود، مهرجو، مهرداد (۱۴۰۱)، نقش کیفیت زندگی در دستیابی به اصول پایداری اجتماعی در مجتمع‌های مسکونی (مطالعه موردی: مجتمع مسکونی غدیر اراک)، دوره ۱، شماره ۱، معمار شهر، ص ۱۳۸-۱۱۹.
- صالحی میلانی، ساسان، محمدی، مریم (۱۳۸۹)، اهداف و شاخص‌های تحقق پایداری فرهنگی، نامه معماری و شهرسازی، شماره ۵، ص ۹۹-۸۱.
- صدوقیان زاده، مینوش (۱۳۹۹)، پیوند فضا و جنسیت بر بستر مدرنیته در شهر و معماری ایران، فصلنامه پژوهشی و تخصصی شهرسازی و معماری هویت محیط، دوره ۱، شماره ۲، ص ۱۰۳-۹۰.

۱۹۴ پژوهش‌نامه زنان، سال ۱۵، شماره ۴، زمستان ۱۴۰۳

- طوفان، سحر (۱۳۹۰)، بررسی رابطه مفهوم حریم زنانه با آفرینش فضای ورودی در معماری ایران، زن و مطالعات خانواده، دوره ۴، شماره ۱۴، ص ۱۱۹-۱۴۲.
- علیزاد گوهری، نغمه، فروزنده، الهام (۱۳۸۹)، خلاقیت در معماری زنان: دیدگاهی بر پایه پژوهش‌های روانشناختی، زن و فرهنگ، دوره ۲، شماره ۳، ص ۵-۱۵.
- غفوریان میترا، افشین مهر، وحید، نوروزی زاده، زهرا (۱۳۹۶)، بازشناسی مولفه‌های اجتماعی موثر بر افزایش تعاملات اجتماعی در مجموعه‌های مسکونی (مطالعه موردی: محله ابادز، تهران)، هویت شهر، دوره ۱۱، شماره ۲، ص ۳۱-۴۴.
- فرزانه، فرانک (۱۳۹۰)، درآمدی بر تعامل مفاهیم جنسیت و فضا، صفا، دوره ۱۲، شماره ۵۳، ص ۹۹-۱۱۰.
- کیایی، مهدخت، سلطانزاده، حسین، ارمان، مریم، حیدری، علی اکبر (۱۳۹۷)، بازتاب تحول گفتمان جنسیتی در دوره قاجار بر نظام های فعالیتی و فضایی خانه‌های اعیانی (مطالعه موردی خانه‌های اعیانی قزوین)، پژوهش‌های انسان‌شناسی ایران، دوره ۸، شماره ۱، ص ۵۱-۷۳.
- گراوند، الهام، فرهادی، محمد، قلی پور، سیاوش (۱۴۰۲)، زنان و فضای شهری کرمانشاه (مقایسه محلات دولت‌آباد و کسرا)، پژوهش‌نامه زنان: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، دوره ۱۴، شماره ۲، ص ۲۱۹-۲۵۰.
- مینیاتور سجادی، آرمان، محمدزاده، شبنم، بوعلی زاده، ندا (۱۳۹۴)، منظرروایی خطوط باغ موزه دفاع مقدس، نشریه علمی منظر، دوره ۷، شماره ۳۱، ص ۷۸-۸۵.
- نصر، طاهره، عمادی، مریم (۱۴۰۰)، بررسی نقش شاخص‌های پایداری اجتماعی-فرهنگی در توسعه فضاهای عمومی شهرها (مورد کآوری پارک خلدبرین و خیابان باغ ارم-شیراز)، فصلنامه سیاستگذاری محیط شهری، دوره ۱، شماره ۴، ص ۵۷-۷۶.
- ورمقانی، حسنا، سلطانزاده، حسین، دهباشی شریف، مزین (۱۳۹۴)، رابطه جنسیت و فضا در عرصه‌های خصوصی و عمومی دوره قاجار، نشریه علمی باغ نظر، دوره ۱۲، شماره ۳۷، ص ۲۹-۴۱.
- یاران، علی، ارجمندی، هانی (۱۳۹۹)، تبیین مولفه‌های زنانگی برگرفته از آثار زنان معمار ایرانی، نشریه علمی باغ نظر، دوره ۱۷، شماره ۹۱، ص ۸۱-۹۴.

Axelsson, R.; Angelstam, P.; Degorman, E.; Teitelbam, S.; Elabakidze, M.; Derotz, M., (2013) Social and Cultural Sustainability: Criteria, Indicators, Verifier Variables for Measurements and Map for Visualization to Support Planning. AMBIO: A Journal of Human Environment. 42(2):215-228. DOI:10.1007/s13280-012-0376-0

Fowler, B.; Wilson, F., (2004) Women Architects and Their Discontents. Sociology, 38(1): 101-120. DOI: DOI: 10.1177/0038038504039363

Irani Behbahani, H.; Danesh Pajouh, H.; Bostanban, M., (2020) Cultural Heritage Landscape in order to Cultural Ecosystem Service. International Journal of Urban Management and Energy Sustainability (IJUMES). 1(2): 1-14. DOI: 10.22034/IJUMES.2019.01.01.004

- Konstantionovic, D, Terzic, A (2023), Girls build! Female architects who shaped the modern history of Novi Sad, Glasnik Etnografskog instituta SANU, Volume 71, Issue 3, P:71-39.
- Moghaddam Ziabari, S.A.; Rajabifar, B.; Mozaffari Ghadikolaei, F., (2023) Explaining the Role of Cultural and Social Factors in the Formation of Dominant Architectural Style of the Façade of Contemporary Residential Apartments of Sari City. International Journal of Urban Management and Energy Sustainability (IJUMES). 4(4): 97.109. DOI: 10.22034/IJUMES.2024.2018561.1189
- Soini, K.; Birkeland, I., (2014). Exploring the Scientific Discourse on Cultural Sustainability. Geoforum. (51):213-223. DOI:10.1016/j.geoforum.2013.12.001
- Torabi Farsani, N.; Coelho, C.; Cosat,C., (2011). Geo tourism and Geo parks as Gateways to Socio-cultural Sustainability in Qeshm Rural Areas, Iran. Asia Pacific Journal of Tourism Research.17 (1):30-48. DOI:10.1080/10941665.2011.610145
- Sun, E.; Yasar, D., (2022). A Study on the Female Architects' Approaches to Design in the 21st Century, 5th International Conference of Contemporary Affairs in Architecture and Urbanism (ICCAUA-2022), Alania, Turkey. DOI: 10.38027/ICCAUA2022EN0044
- Varmaghani, H (2018), The Impact of Women on Middle Class Houses of the Qajar Era (Case Study: Northern Cities of Iran), Space Ontology International Journal, Volume 7, Issue1,P: 51-65.
- <https://archline.ir>
- <https://www.caoi.ir/fa/projects>
- <https://www.habibehmadjdabadi.com/#projects/house-of-approximation>
- <https://www.haririandhariri.com/lavasan-villa>
- <https://www.memarmagazine.com/fa/>
- <https://mail.memarmet.com/fa/node/1226>
- <https://persiangarden.net/projects/11730-2>